

چندگانگی نقش معلم

ظرافت‌های چندگانه معلمان آمریکا در راهنمایی و مشاوره

دکتر نیره شاه‌محمدی

اشاره
تعلیم و تربیت، فنی بسیار ظریف و حساس است، به طوری که تنها معلمان کارآمد و حرفه‌ای و مطلع از مسائل و فرآیند آموزش و پرورش می‌توانند از عهده انجام آن برآیند. در واقع، این کار نیاز به دانش، آگاهی و مهارت‌های خاصی دارد که بدون داشتن آن‌ها نمی‌توان به امر تعلیم و تربیت پرداخت. با توجه به جایگاه حساس و کلیدی معلمان در نظام آموزشی لازم است بتوانند نقش‌های متعددی اعم از مدیر، طراح فضای کلاس درس، آموزگار، مدرس، دوست، الگو، راهنما و مشاور را در کلاس درس ایفا نمایند. در این میان بر نقش الگویی و مرجعیت وی بیش از

سایر نقش‌ها تأکید شده است (راهکار ۱-۴، ۷-۸، ۳-۱۷ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش).
هر معلمی در نقش مدیریتی خود با برنامه‌ریزی درست و بهره‌گیری از انواع راهبردها و اقدامات مناسب، کلاس خود را به گونه‌ای اداره می‌کند که آموزش‌های او حداکثر کارایی و اثربخشی را داشته باشد. وی با ایجاد نظم و انضباط در کلاس باعث می‌شود که اولاً سلامت روحی و روانی دانش‌آموزان حفظ شود و ثانیاً تدریس او به نحو بسیار مؤثری انجام پذیرد. همچنین با انتخاب روش تدریس متناسب و هماهنگ با اصول و اهداف آموزش و پرورش و ویژگی‌های دانش‌آموزان، ضمن جهت

● دادن شخصیت به

دانش‌آموزان و تشویق آن‌ها به موفقیت با تأکید بر نقاط قوتشان؛

● توجه و ابراز محبت به

دانش‌آموزان؛

معلم در تعامل با دانش‌آموزان این کارها را انجام می‌دهد:

● احترام گذاشتن و دادن عزت

نفس به آن‌ها؛

● توجه به احساسات تمامی

دانش‌آموزان؛

● مقایسه نکردن دانش‌آموزان با یکدیگر؛

در مدارس آمریکا شرایط کار و نوع برنامه‌ها به شکلی است که زمینه کار با تعداد کم دانش آموز فراهم است و به معلم امکان می‌دهد تک تک دانش آموزان را بشناسد و با آن‌ها ارتباط برقرار کند

و پیشرفت مداوم مدرسه، و آرایه فرصت‌های یادگیری مداوم برای کارکنان و دانش‌آموزان تمرکز دارد و در تحقق آن‌ها نقش معلم بسیار حائز اهمیت است. معلم کلید حل مشکلات و مهم‌ترین متخصص در محیط محسوب می‌شود. پشتیبانی و مشارکت معلم در هر نوع برنامه‌ای که به دانش‌آموزان مربوط شود حیاتی است. زیرا معلم مسئول پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است و به عنوان راهنما و هدایت‌کننده دانش‌آموزان، رشد اجتماعی، تحصیلی؛ احساسی دانش‌آموز را در طول دوران تحصیل کنترل و از آن‌ها حمایت می‌کند. در مدارس آمریکا شرایط کار و نوع برنامه‌ها به شکلی است که زمینه کار با تعداد کم دانش آموز فراهم است و به معلم امکان می‌دهد تک تک دانش‌آموزان را بشناسد و با آن‌ها ارتباط برقرار کند. این ارتباط در چهار حالت: روحی-روانی و عاطفی؛ اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی؛ تربیتی- رفتاری و خانوادگی؛ تحصیلی و هنری صورت می‌گیرد.

و پرورشی به آنان مشورت دهد.

با عنایت به اهمیت هر یک از نقش‌های ذکر شده، امروزه کشورها با ارائه برنامه‌های جامع رشد حرفه‌ای معلمان سعی در بهره‌گیری، غنی‌سازی و پررنگ کردن این نقش‌ها نموده‌اند. امریکا یکی از کشورهایی است که مدارس آن با ارائه برنامه‌های متعدد و متنوع با مشارکت کلیه کارکنان (به‌عنوان اعضای یک تیم) نقش مهمی را در موفقیت تک تک دانش‌آموزان و برآوردن نیازهای اجتماعی، احساسی، تحصیلی آن‌ها ایفا می‌کنند. برنامه‌های مذکور بر رشد حرفه‌ای معلمان و کارکنان و یادگیری

دادن به فعالیت‌های آموزشی خود، شاگردان را به سوی اهداف تعلیم و تربیت هدایت می‌کند و تلاش دارد بر محتوای آموزشی و موضوع درسی که می‌خواهد برای دانش‌آموزان ارائه دهد، مسلط باشد. توانایی و احاطه معلم بر محتوای درسی باعث می‌شود که دانش‌آموزان در فراگیری و آموزش با مشکلات کمتری مواجه شوند. معلم، به‌عنوان الگو و دوست دانش‌آموزان، سعی می‌کند از محبوبیتی مناسب در بین آن‌ها برخوردار باشد تا این نقش که زمینه‌ساز تحولات رشد یابنده هویت دانش‌آموزان است، به درستی تحقق یابد. اثربخشی نقش دوستی و الگوپذیری دانش‌آموزان از معلمان به عواملی نظیر علاقه‌مندی به معلم و رابطه اعتماد متقابل بستگی دارد. علاقه دانش‌آموزان به معلم خود موجب رشد ارزش‌های اخلاقی در آن‌ها می‌شود. رابطه اعتماد متقابل بین دانش‌آموز و معلم، حرف‌شنوی و اطاعت دانش‌آموز از او را افزایش می‌دهد.

در نقش راهنمایی و مشورتی، معلم سعی می‌کند با شناسایی مشکلات آموزشی و پرورشی و آگاهی از سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان، ضمن کمک به قرار گرفتن آن‌ها در مسیر درست تحصیلی، در زمینه‌های مختلف آموزشی

● نگاه کردن به تمامی

دانش‌آموزان در حین توضیح دادن درس در بین جمع؛

● دریافت نظرات دانش‌آموزان

نسبت به خود، رفتار شیوه تدریس و برخورد؛

● دعوت آن‌ها به مشارکت در

فعالیت‌های کلاسی؛

● داشتن نگاهی یکسان و

عادلانه به دانش‌آموزان؛

● احترام گذاردن به آن‌ها؛

نظرات، بر نحوه درس خواندن دانش‌آموز؛

● بازشناسی به موقع نیاز

دانش‌آموز و پاسخگویی به موقع به آن نیاز؛

در این برنامه‌ها معلم همچنین می‌تواند دانش‌آموزان دارای عملکرد تحصیلی بسیار پایین را انتخاب کند، فرایند پیشرفت آن‌ها را زیر نظر گیرد و با آن‌ها به صورت فشرده کار کند. در این شرایط معلم به رفع موانع تحصیلی دانش‌آموز می‌پردازد و با ارتباط مثبت برقرار می‌نماید.

مدارس به منظور کمک به درک بهتر معلم از نقش و مسئولیت خود، به‌عنوان هدایت‌گر و تسهیل‌کننده یادگیری، با همکاری مدیران مدارس، دوره‌های آموزشی خاصی را برای آنان در نظر می‌گیرند. به عبارت دیگر، لازم است معلم بداند که در خط مقدم ایجاد تغییر و تحول در دانش‌آموزان به سوی پیشرفت قرار دارد.

یکی از نقاط برجسته این برنامه‌ها برقراری ارتباط عاطفی به‌عنوان یکی از اهرم‌های جذب دانش‌آموزان در فرایند کار با آنان است. این امر کمک می‌کند تا معلم با دانش‌آموزان صادق باشد و آن‌ها را در یک فضای محبت‌آمیز مورد انتقاد قرار دهد تا بتواند قوانین انضباطی را در کلاس خود پیاده کند.

معلم همچنین مشاهدات کلاسی خود، شواهد تحصیلی مانند نمرات پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در دروس مختلف، عملکرد تحصیلی و نمونه‌هایی از کار کلاسی او را در اختیار تیم مشاوره و هدایت تحصیلی مدرسه جهت تصمیم‌گیری بعدی قرار می‌دهد. در چنین شرایطی دیگر تلاش معلم تنها معطوف به آموزش

معلم کارهای ذکر شده را به روش‌های مختلفی انجام می‌دهد:

- ۱ انجام فعالیت‌های فوق‌برنامه و پروژه‌ها و فعالیت‌هایی که منجر به ارتقای موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌گردد؛
- ۲ برگزاری کنفرانس‌ها، همایش و گردهمایی‌های دانش‌آموزی به منظور توجه به تمامی نیازهای دانش‌آموزان؛
- ۳ بررسی نمرات تحصیلی دانش‌آموزان با حضور خود آن‌ها به منظور تعیین اینکه آیا آن‌ها در درس خود تا چه حد موفقند؛
- ۴ برقراری ارتباط با والدین و آگاه کردن آن‌ها از وضعیت تحصیلی فرزندشان؛
- ۵ همکاری نزدیک با مدیر و مشاور مدرسه به منظور فراهم ساختن منابع مورد نیاز دانش‌آموزان برای موفقیت‌شان.

موضوع درسی خود نیست، بلکه او مشکلات دانش‌آموزان را شناسایی و با استفاده از تبحر و تجربیات خود کمک به حل آن می‌نماید. معلم همچنین لازم است هم خودش دارای مهارت‌هایی مانند رهبری، اخلاق کاری، توانایی کار در گروه با دیگران، برقراری تعامل اجتماعی با همسالان، خودآگاهی و عزت نفس باشد و هم آن‌ها را در دانش‌آموزان ایجاد کند. باید بتواند، به صورت آگاهانه و با استفاده از روش‌های درست، دانش‌آموزان خود را بشناسد، با آن‌ها ارتباط سازنده و مؤثر برقرار کند، شناختی مقدماتی از مشکلات آنان به دست آورد و در مراحل بعدی به آن‌ها راهنمایی‌های لازم تحصیلی را بدهد. مسئولان نظام آموزشی آمریکا بر این باورند که نقش هدایت‌گری و مشاورتی معلمان در دوره‌های ابتدایی و متوسطه یکسان نیست. معمولاً معلمان ابتدایی به دلیل ارتباط مستمر با دانش‌آموزان آزادی عمل بیشتری دارند و وقت بیشتری را برای درگیری با مسائل دانش‌آموزان اختصاص می‌دهند، اما در دوره متوسطه، به علت ویژگی سنی دانش‌آموزان، نقش معلمان کم‌رنگ‌تر می‌شود. لذا دوره‌های آموزشی ضمن خدمت می‌تواند کیفیت علمی و تخصصی و مهارت‌های معلمان را در این زمینه افزایش دهد.

*** منابع**

● Allen, David, Nichols, Patrice, Tocci, Charles, et al (2012) Supporting Students Success Through Distributed, Counseling, Institute for Students Achievement, United State
● Ray, Linda, Media, Demand (2013) Effective career guidance begins at the high school level or earlier, International Journal of Scientific Research in Education, JUNE

● کمک به دانش‌آموزان

در مسئولیت‌پذیری و گرفتن تصمیمات درست؛

● اهمیت دادن به استقلال

دانش‌آموزان (خصوصاً در دوره تحصیلی متوسطه که دانش‌آموزان در سن احساس استقلال قرار دارند)؛

● تا جایی که می‌تواند به

دانش‌آموزان اجازه دهد که خود مکان نشستن را انتخاب کنند.

● گروه‌بندی دانش‌آموزان به

صورت هفتگی (گروه‌ها را با ترتیب اولویت تشویق و انتخاب می‌کند)

● عقب نشینی نکردن در

مقابل موضوع دانش‌آموز، اگر دانش‌آموزی در مقابل تغییر از خود مقاومت نشان می‌دهد؛

● آموزش این امر که در

کلاس اشتباه کردن مجاز است اما دانش‌آموز نباید بر اشتباه خود مصر باشد، بلکه باید از اشتباهات به‌عنوان کلید و تجربه راه آینده استفاده کند؛